

УДК 342.5

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2\(14\)-190-197](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2(14)-190-197)

Чехівський Ярослав Олегович,

студент факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська, 77, Харків, Харківська область, тел.: +380687899345, email: chehovskyyaroslav@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9591-0469>

Починок Олександр Вікторович,

студент факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська, 77, Харків, Харківська область, тел.: +380637362904, email: poginokalexandr@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5000-219X>

Чубейко Віктор Іванович,

студент факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, вулиця Пушкінська, 77, Харків, Харківська область, тел.: +380977038823, email: viktorchubeiko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0274-0400>

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРЕДСТАВНИЦТВА АДВОКАТОМ КІЛЬКОХ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правових джерел врегулювання професійної діяльності адвокатури. Авторами розглянуто питання здійснення представництва адвокатом кількох осіб в одному судовому провадженні. Розглянуто проблемні аспекти щодо здійснення представництва адвокатом кількох осіб за наявності процесуальної співучасті. Також в статті розглядаються окремі відмінності між Правилами адвокатської етики, що є джерелом національного права України, та Загальним кодексом правил адвокатів країн Європейського Союзу. Авторами запропоновано шляхи вдосконалення відповідного національного врегулювання означеного питання та визначення подальших перспектив для дослідження в даній сфері.

Ключові слова: адвокатура, представництво, адвокатська етика, суперечність (конфлікт) інтересів, процесуальна множинність.

Chekovsky Yaroslav Olegovich,

5th year student of the Faculty of Advocacy of the National Law University named after Yaroslav the Wise, street Pushkinska, 77, Kharkiv, 61024, tel. : +380687899345, email: chehovskiyiaroslav@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9591-0469>

Pochinok Oleksandr Viktorovich,

5th year student of the Faculty of Advocacy of the National Law University of the Name of Yaroslav the Wise, vulytsia Pushkinska 77, Kharkiv, 61024, tel. : +380637362904, email: poginokalexandr@gormail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5000-219X>

Chubeiko Viktor Ivanovich,

5th year student of the Faculty of Advocacy of the National Law University of the Name of Yaroslav the Wise, vulytsia Pushkinska 77, Kharkiv, 61024, tel. : +380977038823, email: viktorchubeiko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0274-0400>

LEGAL BASIS OF REPRESENTATION OF LAWYERS OF SEVERAL PARTICIPANTS IN TRIAL PROCEEDINGS

Annotation. The article contains a study of the legal sources for the regulation of the professional lawyers' activities. The authors are considering the representation of several individuals in one trial by one lawyer. The authors are also considering problematic aspects of the representation of a number of persons by one lawyer in the presence of procedural complicity. The article describes certain differences between the national Rules of Ethics for Lawyers and the General Code of Ethics for Lawyers of the European Union. The authors propose ways to improve the national settlement of this issue and provides further prospects for research in this area.

Keywords: Bar, representation, bar ethics, conflict of interest, procedural plurality.

Постановка проблеми. Відповідно до положень Конституції України, адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [1]. Зважаючи на законодавче закріплення кола учасників судового провадження, інтереси яких може представляти адвокат, а також існування такого правового явища як процесуальна співучасть, важливим є дослідження питання можливості здійснення адвокатом представництва кількох осіб у судовому провадженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання здійснення процесуального представництва адвокатом присвячена велика кількість праць як науковців, так і практикуючих адвокатів, з огляду на актуальність та прикладний аспект означеного питання. Так, окремі аспекти означеного питання висвітлено в роботах Баїка О. І., Єфанової Н., Кучерука Н., Курила Т.В., Світличної Г.О. та інших. Проте питання здійснення адвокатом представництва кількох осіб в межах одного судового провадження не отримало належного дослідження.

Метою статті є визначення правових підстав та порядку здійснення представництва адвокатом кількох осіб в межах одного судового провадження, а також виокремлення правових наслідків у разі порушення встановленого законодавством порядку здійснення адвокатом такого представництва.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день діяльність адвокатури має досить вагомий за обсягом нормативно-правову базу щодо регулювання діяльності адвокатів. Так,

питання професійної діяльності адвокатів врегульовано положеннями Конституції України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Цивільного процесуального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України.

Також для врегулювання окремих аспектів здійснення професійної діяльності адвокатів застосовуються Правила адвокатської етики, при цьому цим документом встановлюється дисциплінарна відповідальність не лише за порушення цих правил, а й Кодексу поведінки європейських адвокатів. Хоча наразі таке положення поширюється на адвокатів іноземних держав, що здійснюють адвокатську діяльність в Україні [2], проте враховуючи можливість застосування цього міжнародного акту та розвитку сучасних євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, фактично цей акт також можна віднести до джерел правового регулювання діяльності адвокатури.

Чинним законодавством передбачено широке коло осіб, інтереси яких може представляти адвокат. Так, адвокат може здійснювати представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства; представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні; захист прав, свобод і законних інтересів під-

озрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення [3]; а також надання правової допомоги іншим суб'єктам відповідно до положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також окремих процесуальних кодексів.

При цьому власне представництво тлумачиться як вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні [3].

Так, відповідно до вимог ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Союзу, адвокат не може надавати правову допомогу кільком особам, якщо їх інтереси є суперечними [3] або існує загроза виникнення такої суперечності чи у разі виникнення загрози порушення конфіденційності чи незалежності самого адвоката [4]. Тобто як на рівні національного законодавства, так і в

рамках міжнародного регулювання діяльності адвокатури, закріплена пряма заборона щодо представництва осіб із суперечливими інтересами одним адвокатом. Проте зазначені акти мають відмінність: в Загальному кодексі правил для адвокатів країн ЄС суперечність інтересів та загроза порушення конфіденційності чи незалежності адвоката розглядаються комплексно як підстави для відмови від надання професійної допомоги кільком клієнтам одночасно; в той час як відповідно до національних Правил професійної етики, загроза порушення конфіденційності взагалі не закріплюється, а наявність суперечності між інтересами кількох клієнтів розглядається як підстава для отримання їх письмової згоди на продовження здійснення адвокатом своєї професійної діяльності щодо таких клієнтів, а не для відмови у її здійсненні.

Проте в правозастосовчій практиці існують випадки процесуальної співучасті. Так, наприклад, відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу України, позов може бути пред'явлений спільно кількома позивачами або до кількох відповідачів [5]. Варто звернути увагу, що питання представництва кількох осіб, що виступають співпозивачами або співвідповідачами в окремій справі, окремо не врегульовано. Так, відповідно до положень Правил адвокатської етики, адвокат має отримати письмову згоду на представництво або захист двох або більше клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими або можуть стати такими [2] (фактично така норма є рецепцією відповідних положень Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Союзу).

Тобто згаданими Правилами також врегульовано лише випадки суперечності інтересів клієнтів (наявної або потенційної). На нашу думку, такі положення потребують вдосконалення: так, наприклад, розглядаючи випадки здійснення процесуальної співучасті, закріплені у положеннях Цивільного процесуального кодексу України, інтереси співпозивачів або співвідповідачів не можуть однозначно оцінюватися як суперечні або спільні (навіть у випадку, якщо предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів) [5], особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд [6]); кожен із позивачів або відповідачів щодо другої сторони діє в цивільному процесі самостійно [5]. Враховуючи наведені положення, вважаємо за доцільне отримання письмової згоди у разі представництва адвокатом кількох співпозивачів чи співвідповідачів в рамках одного судового провадження.

Проте при дотриманні усіх умов, передбачених нормами законодавства України та Правилами адвокатської етики, одночасне представництво інтересів двох або більше позивачів чи двох або більше відповідачів одним адвокатом в одному цивільному процесі є можливим [7].

Щодо здійснення професійної діяльності адвоката в кримінальному провадженні, то відповідно до правової позиції, наведеної у постанові Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27 лютого 2004 року, при розгляді справ про злочини, вчинені неповнолітніми у групі з дорослими особами, має бути реально забезпечено право неповнолітніх на захист і дотримано всіх вимог закону щодо особливостей

розгляду справ цієї категорії. Зокрема, є неприпустимим здійснення захисту неповнолітнього і дорослого співучасників злочину одним і тим же захисником [8]. Оверчук С. В. наголошує, що наведеним положенням Фактично була встановлена презумпція конфлікту інтересів повнолітньої особи та неповнолітнього. Проте чинне законодавство не містить такого поняття, а тому в процесі судового розгляду має бути встановлена і доведена наявність такого конфлікту між клієнтами адвоката без вірогідних припущень [9, с. 14].

При цьому адвокати, які є учасниками одного адвокатського об'єднання, мають право в одному кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування представляти інтереси потерпілого та бути захисниками підозрюваного за умови відсутності конфлікту інтересів, якщо це не суперечить інтересам особи, якій він надає або раніше надавав правову допомогу, та за відсутності підстав для відводу захисника (представника) [10].

Уникнення конфлікту інтересів є одним із основних принципів здійснення адвокатської діяльності. Порушення адвокатом цього принципу має наслідком його дисциплінарну відповідальність в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Дотримання адвокатом принципу неприпустимості конфлікту інтересів забезпечується на всіх етапах діяльності адвоката. [11].

З огляду на зазначене, постає питання щодо закріплення в чинних національних Правилах адвокатської етики положень щодо врегулювання загрози конфіденційності. На сьогоднішній день питання конфіденцій-

ності врегульовано, зокрема, положеннями чинного законодавства щодо збереження адвокатської таємниці, до якої віднесено будь-яку інформацію, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [3].

Положення щодо захисту адвокатської таємниці є досить важливими, проте відповідальність за порушення окремих положень чинного ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено за розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення [3], в той час як питання виникнення загрози (як потенційного явища) не врегульовано.

Означене питання набуває більшої актуальності з огляду на законодавче положення щодо закріплення порушення правил адвокатської етики як дисциплінарного проступку адвоката, що є підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності [3]. Так, у випадку систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики на адвоката накладається стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю; а у разі систематичного або грубого одноразового пору-

шення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю [3].

Висновки. Отже, Правила адвокатської етики наразі потребують вдосконалення. Так, до зазначеного документу мають бути внесені відповідні положення щодо врегулювання представництва кількох учасників судового провадження, зокрема, за наявності процесуальної співучасті, а також щодо врегулювання питання загрози порушення конфіденційності.

В подальшому потребує дослідження також питання можливості надання правової допомоги кільком свідкам в межах одного кримінального провадження, з огляду на те, що зазначене питання не охоплено темою даної статті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Правила адвокатської етики, затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року «09» червня 2017 року (зі змінами затвердженими З'їздом адвокатів України 2019 року «15» лютого 2019 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 року № 5076-VI. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 2509.
4. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Союзу від 01.10.1988. – [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text

5. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

6. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

7. Про затвердження роз'яснення щодо можливості одночасного представництва інтересів двох або більше позивачів чи відповідачів адвокатом в одному цивільному процесі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-03-17-r-shennya-rau-4_56eac49204562.pdf

8. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27 лютого 2004 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>

9. Оверчук С.В. Відвід адвоката в кримінальному процесі внаслідок конфлікту інтересів [Електронний ресурс] / С.В. Оверчук // Часопис Національного університету. Острозька академія. – 2018. – № 1(17). – С. 1-35 – Режим доступу: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18osvvi.pdf>

10. Про надання роз'яснень щодо можливості адвокатів, зареєстрованих в одному адвокатському об'єднанні, здійснювати захист осіб, які в одному кримінальному провадженні мають різний процесуальний статус: рішення Ради адвокатів України від 19.11.2013 №246. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rozyasnennya/2013.11.19-rozyasnennya-246.pdf>

11. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо конфлікту інтересів, затв. Рішенням Вищої кваліфіка-

ційно-дисциплінарної комісії адвокатури № X-017/2019 від 04.10.2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vkdka.org/14637-2/>

REFERENCES:

1. Konstyutsiya Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnya 1996 r. [The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> [in Ukrainian].

2. Pravyla advokatskoyi etyky, zatv. Zvitno-vybornym zyizdom advokativ Ukrainy 2017 roku «09» chervnya 2017 roku (zi zminamy zatverdzenymy Zyizdom advokativ Ukrainy 2019 roku «15» lyutoho 2019 roku) [Rules of lawyer ethics, approved. Reporting and Election Congress of Advocates of Ukraine 2017 «09» June 2017 (as amended by the Congress of Advocates of Ukraine 2019 «15» February 2019)]. (n.d.). *unba.org.ua* – Retrieved from https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy «Pro advokaturu ta advokat-s'ku diyal'nist'» vid 05 lypnya 2012 roku № 5076-VI. [Law of Ukraine “On Advocacy and Advocacy Activity” of July 5, 2012 № 5076-VI]. (2012). *Ofitsiynny visnyk Ukrainy – Official Gazette of Ukraine*, 62, Ст. 2509 [in Ukrainian].

4. Zahalnyy kodeks pravyl dlya advokativ krayin Yevropeyskoho Soyuzu: Mizhnarodnyy dokument vid 01.10.1988. [General Code of Rules for Lawyers of the European Union: International document dated 01.10.1988.]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text [in Ukrainian].

5. Tsyvilnyy protsesualnyy kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

6. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

7. Pro zatverdzhennya rozyasnennya shchodo mozhlivosti odnochasnoho predstavnytstva interesiv dvokh abo bilshe pozyvachiv chy vidpovidachiv advokatom v odnomu tsyvilnomu protsesi. [On approval of the explanation on the possibility of simultaneous representation of the interests of two or more plaintiffs or defendants by a lawyer in one civil proceeding.] *unba.org.ua* – Retrieved from https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-03-17-r-shennya-rau-4_56eac49204562.pdf [in Ukrainian].

8. Pro zastosuvannya sudamy zakonodavstva pro vidpovidalnist za vtyahnennya nepovnolitnikh u zlochynnu chy inshu antyhromadsku diyalnist: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy № 2 vid 27 lyutoho 2004 roku. [On the application by courts of the legislation on liability for involvement of minors in criminal or other anti-social activities: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine № 2 of February 27, 2004.] *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text> [in Ukrainian].

9. Overchuk S.V. (2018) Vidvid advokata v kryminalnomu protsesi vnaslidok konfliktu interesiv [Withdrawal of a lawyer in a criminal case due to a conflict of interest]. *Chasopys Natsional'noho universytetu. Ostroz'ka*

akademiya. – Journal of the National University. Ostroh Academy, 1(17), 1-35 – Retrieved from <https://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18osvvki.pdf> [in Ukrainian].

10. Pro nadannya rozyasnen shchodo mozhlivosti advokativ, zareyestrovanykh v odnomu advokatskomu obyednanni, zdiysnyuvaty zakhyst osib, yaki v odnomu kryminalnomu provadzhenni mayut riznyy protsesualnyy status: rishennya Rady advokativ Ukrainy vid 19.11.2013 №246. [On providing clarifications on the possibility of lawyers registered in one bar association to protect persons who have different procedural status in one criminal proceeding: decision of the Bar Council of Ukraine of 19.11.2013 №246.] *unba.org.ua* – Retrieved from <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rozyasnennya/2013.11.19-rozyasnennya-246.pdf> [in Ukrainian].

11. Uzahalnennya dystsyplinarnoyi praktyky kvalifikatsiyno-dystsyplinarnykh komisiy advokatury shchodo konfliktu interesiv, zatv. Rishennyam Vyshchoyi kvalifikatsiyno-dystsyplinarnoyi komisiyi advokatury № KH-017/2019 vid 04.10.2019. [Generalization of disciplinary practice of qualification and disciplinary commissions of advocacy on conflict of interests, approved. By the decision of the High Qualification and Disciplinary Commission of Advocacy № X-017/2019 dated 04.10.2019.] – Retrieved from <https://vkdk.org/14637-2/> [in Ukrainian].